

ҚАШЫҚТАН ОҚЫТУ ЖҮЙЕСІН ІСКЕ АСЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Қиыбаева Пану Қалыңбаевна

banu-kk@mail.ru

А.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, аймақтану кафедрасының доценті

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Қоғам дамуының қазіргі кезеңінде ақпараттық технологиялар біздің өмірімізге үлкен әсер етеді. Қазіргі заманғы әлемдік білім беру стандарттары жоғары білікті, ойлы және шығармашылық дамыған, әлемде тез бейімделуге қабілетті адамды дайындауға бағытталған.

Білім берудің перспективалық жүйесі білім алушыны біліммен қаруландырып қана қоймай, сонымен қатар бүгінгі күні білімнің үнемі және тез жаңаруы нәтижесінде білім, білік және өздігінен білім алу дағдыларын, сондай-ақ адамның бүкіл белсенді өмірінде тәуелсіз және шығармашылық қызметті үздіксіз дербес игеру қажеттілігін қалыптастыруы керек. Соңғы уақытта білім беру саласында білім беру деңгейі мен тиімділігін арттыруға мүмкіндік беретін оқытудың әртүрлі технологиялары мен формалары ұсынылуда [1].

Бұл жоғары оқу орнындағы оқу процесі ақпараттық қажеттіліктерді ғана емес, өнімді ойлауды қалыптастыруға, жеке тұлғаның зияткерлік әлеуетін дамытуға, логикалық талдау әдістерін қалыптастыруға және тұтынылатын ақпаратты жан-жақты өңдеуге, шығармашылық дамуға негізделеді.

Ақпараттық және коммуникациялық технологияларды дамытудың бүгінгі деңгейі қашықтықтан білім берудің жаһандық жүйесін құрудың нақты, яғни, мамандарды дайындаудың бірден-бір перспективалық және тиімді жүйелерінің іргетасын қалайды.

Е.С. Полат қашықтықтан оқытуды форма ретінде қарастырады және бүкіл білім беру жүйесінің бір түрі ретінде де, құрамдас бөліктерінің бірі ретінде қарастырады. «Қашықтан оқыту-бұл оқытушы мен білім алушы және білім алушылардың өзара әрекеттесуі арқылы қашықтықтан жасалатын оқыту түрі, интернет-технологиялардың өзіне тән немесе

интерактивтілікті көздейтін басқа құралдармен, оқу процесіне тән барлық компоненттермен (мақсаттар, мазмұны, әдістер, ұйымдастыру нысандары, оқыту құралдары) іске асырылады» [2].

Қашықтықтан оқытуды біз білім беру жүйесіндегі оқыту нысаны ретінде қарастырамыз.

Қашықтықтан оқытудың 4 негізгі моделі әзірленді:

1. Күндізгі және қашықтықтан оқытуды интеграциялау.
2. Желілік оқыту:
  - Қашықтықтан оқытудың автономды курсы;
  - ақпараттық-білім беру ортасы (виртуалды мектеп, кафедра, университет).
3. Желілік оқыту және кейс-технологиялар.
4. Бейнеконференциялар, интерактивті теледидар.

Модельді таңдау, оқыту мақсаттарына және қашықтықтан оқыту мүмкін болатын жағдайларға байланысты. Қолданылатын оқыту моделіне байланысты оқытушының қызметі өзгереді.

Қашықтықтан оқыту процесінің әрбір моделінің ерекшелігі таңдауды және оқыту мазмұнын, әдістерін, ұйымдастыру формалары мен оқыту құралдарын қамтамасыз етеді. Қазіргі заманғы әдістерді қолдану: біздің ойымызша, онлайн-сабақтарды өткізу кезінде әртүрлі қарқынды әдістерді қолдану өте тиімді.

Қашықтықтан оқытуды бірнеше түрге бөлуге болады. Әрбір түрі оқытушыдан студентке оқу бойынша нұсқаулықтар мен материалдарды беру және алу әдісіне байланысты. Өз кезегінде, бұл процесте қолданылатын құралдар мен ақпарат тасымалдаушылар маңызды рөл атқарады.

Қашықтықтан оқытуды жіктеудің маңызды белгісі - оқу процесінде қолданылатын педагогикалық әдістер мен тәсілдер жиынтығы.

Критерий ретінде оқытушылар мен студенттердің байланыс әдісін таңдап, төрт топқа біріктірілген бұл әдістерді (тәсілдерді) келесідей жіктеуге болады:

1. Оқытушының және басқа да білім алушылардың минималды қатысуымен, білім алушының білім беру ресурстарымен өзара әрекеттестігі арқылы оқыту әдістері (өзін-өзі оқыту). Осы әдістерді жүзеге асыру үшін әртүрлі білім беру ресурстары құрылады: баспа, аудио - және бейнематериалдар, сондай-ақ телекоммуникациялық желілер арқылы жеткізілетін оқу құралдары (интерактивті деректер базасы, электрондық басылымдар және компьютерлік оқыту жүйелері).
2. Оқытуды және үйретуді дараландыру әдістері, бір студенттің бір оқытушымен немесе бір студенттің басқа студентпен қарым-қатынасына тән қарым-қатынас («бірге бір» оқыту). Бұл әдістер қашықтықтан оқытуда негізінен телефон, дауыстық пошта, факс, электрондық пошта сияқты технологиялар арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.
3. Оқытушының оқу материалын ұсынуға негізделген әдістер, бұл ретте білім алушылар коммуникацияда белсенді рөл атқармайды («көпке-бір» оқыту әдісі). Дәстүрлі білім беру жүйесіне тән бұл әдістер заманауи ақпараттық технологиялар негізінде жаңа даму алады. Сонымен, радио немесе теледидар арқылы оқылатын аудио немесе бейне кассеталарға жазылған дәрістер қазіргі заманғы қашықтықтан оқытуда электронды лекциялармен, яғни хабарландыру тақталары жүйесінің көмегімен компьютерлік желілер арқылы таратылатын дәріс материалдарымен толықтырылады. Электрондық

дәріс мақалалар немесе олардан үзінділерді, сондай-ақ студенттерді болашақ пікірталастарға дайындайтын оқу материалдарынан іріктеледі. Электрондық хабарландыру тақтасы технологиясының негізінде бірнеше белгілі ғалымдардың сөйлеген сөздері мен баяндамаларының топтамасы негізінде электронды білім саласы бойынша симпозиумдар өткізу әдісі де дамуда.

4. Оқу процесінің барлық қатысушылары арасындағы белсенді өзара әрекеттесумен сипатталатын әдістер («көбі көпке» оқыту әдісі). Бұл әдістердің маңызы және оларды пайдалану қарқындылығы телекоммуникациялық технологиялардың дамуымен едәуір артады.

Студенттердің топтық жұмысына бағытталған, дәл осы әдістер, қашықтықтан оқытуға үлкен қызығушылық тудырады. Ынтымақтаса оқыту әртүрлі ақпарат көздерімен жұмыс істеуді қамтамасыз ететін белсенді танымдық процесті қалыптастырады. Бұл әдістер оқытудың зерттеу және проблемалық әдістерін кеңінен қолдануды, алған білімдерін бірлескен немесе жеке іс-әрекетте қолдануды, тәуелсіз сыни ойлауды ғана емес, сонымен бірге қарым-қатынас мәдениетін, бірлескен іс-әрекетте әртүрлі әлеуметтік рөлдерді орындай білуді қарастырады. Мұндай әдістер тұлғалық - бағдарлы білім мәселелерін де тиімді шешеді. Студенттер жеке бейімділікке, әртүрлі білім салаларында белгілі бір нәтижелерге қол жеткізу қабілетіне сәйкес нақты мүмкіндік алады, алынған білімді түсіну, нәтижесінде олар көптеген өмірлік проблемалар туралы өзінің негізделген көзқарасын қалыптастыра алады [3].

Ынтымақтаса оқу кезінде келесі міндеттер шешіледі:

- егер студент ұжымның басқа мүшелерімен әлеуметтік байланыс орнатуды білсе, студент әлдеқайда жақсы оқиды;
- студенттердің өз ойларын нақты жеткізе білуі, сауатты және логикалық жаза білуі ұжымның басқа мүшелерімен қарым-қатынас жасау қабілетіне байланысты;
- студенттер арасындағы әлеуметтік байланыстар процесінде білімі, мағлұматы бар және бір-бірімен қарым-қатынас, бірлескен танымдық іс-әрекет процесінде жаңа мағлұматтар, терең білім алуға дайын адамдардың оқу қауымдастығы құрылады.

Мұндай оқытудағы оқытушының рөлі-бұл студенттерге тақырып беру (оқу міндетін қою), содан кейін ол білім алушылар сәйкес жұмыс істей алатын қарым-қатынас ортасы мен психологиялық климатты құру және қолдау керек. Сонымен қатар, оқытудың басқа әдістерінен айырмашылығы, оқытушының өзі оқу процесінің толыққанды қатысушысы болып табылады, бұл, әрине, оны үйлестіру, пікірталас барысын басқару, сонымен қатар материалдарды дайындау, жұмыс жоспарын, талқыланған мәселелер мен тақырыптарды әзірлеу үшін жауапкершіліктен босатпайды.

Ынтымақтаса оқыту әртүрлі формаларға ие болуы мүмкін.

Жобалық әдіс білім алушыға оқу - танымдық іс-әрекетін жоспарлауда, ұйымдастыруда және бақылауда дербестік көрсетуге мүмкіндік беретін кешенді оқу процесін қамтиды, яғни, кез-келген нәтижеге немесе нақтылыққа жету болып табылады. Жоба әдісінің негізі студенттердің танымдық, шығармашылық қызығушылықтарын дамыту, өз білімдерін өз бетінше қалыптастыру және ақпараттық кеңістікте бағдарлау, сыни ойлауды дамыту болып табылады. Оқытудың бұл әдісі әрдайым оқушылардың белгілі бір уақыт аралығында орындайтын өзіндік іс-әрекетіне (жеке, жұптық, топтық) бағытталған.

Проблемалық оқыту әдісі күрделі танымдық мәселелерді қарастыруға негізделген, олардың шешімі айтарлықтай практикалық және теориялық қызығушылық тудырады. Проблемалық оқыту процесінде студенттердің назары маңызды мәселелерге аударылады, танымдық белсенділікті ынталандырады, проблемаларды шешу дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Оқу процесі білім алушыларды қамти құрылады, барлық жұмыс шағын топтарда ұйымдастырылады. Оқытушының рөлі бақылау және қолдау көрсету деңгейінен аспайды.

Оқытудың зерттеу әдісі қатысушылар үшін нақты және маңызды мақсаттардың, ойластырылған және негізделген құрылымның, зерттеу әдістерінің арсеналын кеңінен қолданудың және ғылыми зерттеу әдістерін қолданудың болуымен сипатталады. Сонымен қатар, зерттеу әдістерінің қол жетімділігі мен зерттеу әдістерінің мазмұны жетекші болады. Зерттеу жобаларының тақырыптары пәндік саланы дамытудың өзекті мәселелерін қарастыруы керек, олардың білім алушылардың зерттеу дағдыларын дамытудағы маңыздылығын ескеруі керек.

Қашықтықтан оқыту жағдайындағы ойын әдістері де ерекше мәнге ие. Олар виртуалды қатынасуда білім беру ортасының ерекшелігінен туындаған көптеген мәселелерді шеше алады. Сонымен қатар, Интернет ойын ортасына айналады, бұл оқытудың осы әдісін дидактикалық іске асыру туралы өз заңдарын талап етеді. Педагогикалық тұрғыдан ойын әдісін келесі түрлерге бөлуге болады: оқыту, машықтандыру, бақылау, танымдық, тәрбиелік, дамытушылық, репродуктивті, шығармашылық, коммуникативті, диагностикалық және т. б. Ойын әдістемесінің сипаты бойынша пәндік, сюжеттік, рөлдік, іскерлік, имитациялық және басқа ойындар ерекшеленеді [4].

Қашықтықтан оқытудың мәнін, оның ерекшелігін, оның үздіксіз білім беру жүйесіндегі рөлі мен орнын түсіну, оқытудың бұл түрінің қандай міндеттерді және қалай тиімді шешуге болатындығын түсінуге ұмтылдық.

Ақпараттық технологиялар қандай рөл атқарады? Олар педагогикалық процеске қалай әсер етеді?

Осы сұрақтарға жауап бере отырып, қашықтықтан оқытуда ақпараттық технологияларды қолдану әдістерін ашуға тырыстық.

Қашықтықтан оқыту құралдары:

– оқу кітаптары (қағаз нұсқасының көшірмелері және оқулықтардың, оқу-әдістемелік құралдардың, анықтамалықтардың және т. б. электрондық нұсқалары);

– желілік оқу-әдістемелік құралдар;

– дағдылы және мультимедиялық нұсқалардағы компьютерлік оқыту жүйелері;

– оқу-ақпараттық аудиоматериалдар;

– оқу-ақпараттық видеоматериалдар;

– зертханалық дистанциялық практикумдар;

– қашықтан қол жетімді тренажерлер;

– қашықтан қолжетімді білім және мәліметтер қоры;

– қашықтан қолжетімді электрондық кітапхана.

Қазақстан Болон процесіне кіргеннен кейін, біздің білім беру жүйеміз бәсекеге қабілетті сапалы білім беруді қалыптастыруда. Оқыту тәсілдерін жетілдіру міндетінің өзектілігі, бір жағынан, білім беру процесіне жаңа ақпараттық технологияларды енгізумен, екінші жағынан, елде тұтас ұлттық инновациялық жүйені құрумен байланысты.

Оқытуды басқарудың автоматтандырылған жүйесі «Tamos University Suite «(АСУО «TUS») процестерді басқарудың автоматтандырылған жүйесі мен қашықтықтан оқыту технологиясын қамтитын кешенді бағдарлама. АСУО «TUS» ҚР СТ (Қазақстан Республикасының Мемлекеттік Техникалық реттеу жүйесі) 34.016-2004 «Қашықтықтан оқытудың техникалық және бағдарламалық құралдары [5]. Жалпы техникалық талаптар» мемлекеттік жалпы білім беру стандарттарына сәйкес әзірленген, сондай-ақ Білім және ғылым министрлігі бекіткен «Қазақстан Республикасында жоғары кәсіптік, қосымша кәсіптік білім беретін білім беру ұйымдарында қашықтықтан оқытуды ұйымдастыру ережелерінен» бастау алды [6].

Бұл жүйе оқытушыға кейс және желілік технологиялардың көмегімен студенттерге білім беруге мүмкіндік береді және әрбір студенттің жеке траектория бойынша оқуға мүмкіндігі бар, бұл қарастырылып отырған жүйені кредиттік оқыту технологиясында қолдануға мүмкіндік береді.

Қазақстанның көптеген университеттерінің оқу процестеріне енгізілген тағы бір автоматтандырылған оқыту жүйесі Platonus. Platonus-кредиттік және қашықтықтан оқыту жүйесін кешенді автоматтандыруға мүмкіндік беретін автоматтандырылған ақпараттық жүйе. Жүйеде университеттің барлық нақты оқиғалары мен процестері көрсетілген орталықтандырылған мәліметтер базасы бар.

Біз, ақпараттық технологиялар дәуірінде өмір сүріп жатырмыз, онда ақпарат, оның үнемі жаңартылып отыратын ресурстары ғылымды қажет ететін өндірістерді, жоғары тиімді технологияларды, оларды пайдалану мен молықтыру мәдениетін дамытудың негізгі рөлін атқарады.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Волженина Н.В. Организация самостоятельной работы студентов в процессе дистанционного обучения: учебное пособие [Текст] / Н.В.Волженина. – Барнаул: Изд-во Алт. Ун-та, 2008. – 67 с.
2. Полат Е.С. Теория и практика дистанционного обучения: Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений. – М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 416 с.
3. Девтерова З.Р. Методология реализации систем дистанционного обучения // <https://cyberleninka.ru/article/n/metodologiya-realizatsii-sistem-distantsionnogo-obucheniya>
4. Бұл да сонда
5. СТ РК 34.016-2004 ТЕХНИЧЕСКИЕ И ПРОГРАММНЫЕ СРЕДСТВА ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30011434
6. Приказ и.о. Министра образования и науки Республики Казахстан от 19 июля 2006 года № 404 // https://online.zakon.kz/document/?doc_id=30066978